Roditeljstvo

Rabađija, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:106966

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

PREDMET: SURADNJA DJEČJEG VRTIĆA I OBITELJI

MARTINA RABAĐIJA

ZAVRŠNI RAD

RODITELJSTVO

Čakovec, lipanj 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

PREDMET: SURADNJA DJEČJEG VRTIĆA I OBITELJI

ZAVRŠNI RAD

Kandidat: Martina Rabađija

TEMA I NASLOV ZAVRŠNOG RADA: Roditeljstvo
MENTOR: dr. sc. Anka Jurčević Lozančić, izvanredni profesor
SUMENTOR: Adrijana Višnjić – Jevtić, prof.

Čakovec, lipanj 2016

SADRŽAJ

SADRŽAJ 3

Sažetak 5

1. UVOD 7

2. RODITELJSTVO 7

2.2 Majčinstvo 8

2.3 Subjektivni majčin doživljaj roditeljstva 9

2.4 Majčino bavljenje djetetom 10

2.5 Očinstvo 11

2.6 Subjektivan očev doživljaj roditeljstva 12

2.7 Očevo bavljenje djetetom 12

3. MIJENJANJE RODITELJSTVA I OBITELJI KROZ POVIJEST 13

3.1 Obitelj današnjice 14

4. STILOVI RODITELJSTVA 16

5. OSOBINE USPJEŠNIH RODITELJA 18

6. PLURALIZAM OBITELJSKIH STRUKTURA 19

6.1 Jednoroditeljske obitelji 21

6.1.1 Uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji 21

6.1.2 Stavovi prema jednoroditeljskim obiteljima 22

6.1.3 Obilježja jednroditeljskih obitelji u Hrvatskoj 24

7. ISTOSPOLNO RODITELJSTVO 24

7.1 Što je LGBT? 24

7.1.2 Odgoj djece u istospolnim zajednicama 25

8. IZVANBRAČNA ZAJEDNICA 26

8.1 Bračno pravo 26

8.2 Brak 26

8.3 Izvanbračna zajednica 27

9. PROGRAM ZA POTICANJE USPJEŠNOST RODITELJSTVA 29
9.1 RASTIMO ZAJEDNO: program radionica za roditelje 29
9.1.2. Doživljaj radionice od strane roditelja 31
9.2 PARENTS CENTRE 32
a) Program pod nazivom Conscious Parenting (Svjesno roditeljstvo) 32
b) Learning outcomes – Magic Moments (Ishodi učenja – Magični trenutak) 32
10. ZAKLJUČAK 34
LITERATURA 35
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA 37

SAŽETAK

Roditeljstvo je najvažnija životna uloga koja obuhvaća čitav niz različitih aktivnosti i vještina odraslih, kojima je glavni zadatak skrbi o djeci.

U obitelji dijete stječe prve radosti, doživljaje, iskustva, okruženo svojim roditeljima, rodbinom, i u njihovoj blizini upoznaje okolinu i svijet u kojem živi. U obitelji se osjeća zaštićeno i prihvaćeno.

Naglasak ovog rada je na stilovima roditeljstva i njihov utjecaj na odnos roditelja i djeteta. Odgojnim ciljevima koje roditelji žele postići u razvoju svoje djece. To je želja za tjelesnom brigom, zaštitom, odgojem i razumijevanjem. Uz to u radu su navedene i opisane nove strukturne obitelji koja je odraz otvorenosti, složenosti i različitosti naših trenutnih uvjeta života i na koji način zajednica gleda na obitelj i njenu novu strukturu.

KLJUČNE RIJEČI: dijete, odgojni ciljevi, obitelj, roditeljstvo, stilovi roditeljstva

SUMMARY

Parenting refers to a set of processes which consist tasks, roles, rules, communication and interpersonal relationships that adults developing in contact with their children.

Parents are expected to be encouragement and guides in their child's development, in all its complexity - cognitive, physical, social, emotional, moral, spiritual, cultural and educational. The goal of education is to prepare children to become a members of the community. Accept historical changes, modern family is experiencing changes in their own time as well.

Thesis is referred to different parenting styles and strategies such as authoritarian, indifferent, permissive and authoritarian. Each of these styles of parenting affects in a different way on personal development of child. In raising children, parents should be aware of child's developmental readiness, should make awards a lot more effective than punishment, conversation shouldn't contain abusive words, and certainly that words shouldn't be reffered towards children because they could be very destructive to their image of themselves, family rules should be clear and constant, communication should be open and should allow children to choose, with their own will, to the level when they own choice could endanger them physical or mental.

KEY WORDS: parenting , the goal of education , parenting styles , child development readiness

1. UVOD

Roditeljstvo je najvažnija i najljepša čovjekova dužnost, pa mišljenju mnogih roditeljstvo se ne može naučiti, to je ono što svatko od nas dobiva rođenjem. Ako roditelj nije spreman biti požrtvovan, djetetu se mogu dogoditi različite komplikacije u toku daljnjeg razvoja.

Govoreći o roditeljstvu većinom se misli o majčinstvu, ostavljajući oca u drugom planu. Ovako vjerovanje o predodređenosti majke da bude roditelj proizlazi iz toga što majčino roditeljstvo započinje snažnom fizičkom povezanošću s djetetom, koje svoj razvoj započinje u majčinom tijelu, dok je otac za takva iskustva zakinut.

Roditeljstvo se odnosi na niz procesa koji se sastoje od zadataka, uloga, pravila, komunikacija i međuljudskih odnosa koje odrasli ostvaruju u kontaktu sa svojim djetetom. Od rođenja se očekuje hrabrenje i vođenje kroz razvoj u svoj njegovoj složenosti – kognitivni, fizički, socijalni, emocionalni, moralni, seksualno, duhovni, kulturni i obrazovni. Cilj odgoja je pripremiti dijete da postane član društvene zajednice.

2. RODITELJSTVO

O roditeljstvu je napisano vrlo mnogo, kako u književnosti tako i u znanosti. Unatoč tome, roditeljstvo je i danas nepresušna tema mnogih rasprava, a još u začecima psihologije kao znanosti, roditeljstvo je poznato kao vrlo važna komponenta zadovoljstva životom.

Biti roditelj velika je pustolovina, prepuna sreće ako si očekivanja ispunjena, a očaja i nemoći u slučaju ako nisu (Delač – Hrupelj, 2000).

Roditeljstvo je odlučivanje za djecu, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge i redefiniranje vlastitih ciljeva, vrijednosti kao i doživljaja vlastite vrijednosti zbog emocionalnog i materijalnog ulaganja i ulaganja napora, zbog nagrade u emocionalnoj povezanosti i doživljaju djetetova uspjeha i razvoja, ističi Čudina-Obradović i Obradović (2006).

Maleš i Kušević (2011), ističu da je roditeljstvo jedna od najvažnijih uloga koju pojedninac na sebe preuzima i čije su posljedice uglavnom cjeloživotne. Nadalje, Maleš i

Kušević (2011) navode da u ulozi roditelja može biti dobar ili loš, uključen ili neuključen, brižan ili nemaran, ali se jednom ostvareno roditeljstvo ne može poništiti.

Roditeljstvo je važna i zahtjevna životna ističe Ljubetić (2007). Majčinstvo se doživljava brigom, postupcima i odgojem majke, čija se biološka predispozicija za rađanje izjednačivala s „majčinskim nagonom“ te jedinim ispravnim i kvalitetnim izvorom brige za dijete. Tijekom posljednja dva desetljeća, zasebno od pojma majčinstva/roditeljstva proučavao se pojam „očinstvo“, najprije kao moguć utjecaj odsutnosti oca na socijalizaciju dječaka, zatim kao nužna potpora majčinstvu, a u najnovije vrijeme i kao važan samostalan odgoji utjecaj a u pojmu „suvremeno očinstvo“ i kao očevo potpuno preuzimanje majčinske brige (Ljubetić, 2007).

Roditeljstvo je «smješteno» u određenom vremenu i prostoru i pod utjecajem je povijesnih događaja, demografskih promjena, kulturnih normi i vrijednosti, obiteljskog razvoja i ustroja te promjena u socijalnoj organizaciji i strukturi. Stoga, ga nije moguće objašnjavati isključivo kao individualnu aktivnost koju oblikuju samo osobne karakteristike, psihološka dinamika, iskustvo i vrijednosti, prema Ljubetić (2007).

U obiteljskom zakonu roditeljstvo je ponajprije definirano kao dužnost roditelja da se skrbe o djetetu s ciljem zaštite dobrobiti djeteta, osobnih i mirovinskih interesa. Nadalje, dužnost roditelja je da skrbi o životu i zdravlju djeteta, te da ga odgajaju kao slobodnu, humanu, domoljubnu, moralnu, marljivu, osjećajnu i odgovornu osobu. Roditelj se ne može odreći roditeljske skrbi, ali mu sud može oduzeti pravo da živi s djetetom i odgaja ga ako se ne skrbi dovoljno o djetetovoj prehrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj pomoći, redovitom pohađanju škole, zabranjenim noćnim izlascima, skitnju, prosjačenju ili krađi.

2.2 Majčinstvo

Majkom djeteta se smatra žena koja je začela , nosila u utrobi i rodila; dakle, majka u tradicionalnom smislu, zatim žena koja je donirala jajnu stanicu za oplodnju djeteta koje će nositi u utrobi i roditi neka druga žena (genetska majka) i zatim žena koja u utrobi nosi i rađa dijete začeto iz tuđe jajne stanice (gestacijska majka), navodi Čudina – Obradović i Obradović (2006).

Postoje nebiološki oblici majčinstva, (Čudina – Obradović i Obradović 2006) kao majka – posvojiteljica koja nije prenijela djetetu svoj genetski materijal, nije ga nosila u utrobi, a ni rodila, ali se brine za njega i zadovoljava mu sve tjelesne i osjećajne potrebe; zatim pomajka ili maćeha, koja je postala majka udajom za muškarca s djecom ili udomljivanjem djeteta bez roditelja.

Prema hrvatskom obiteljskom zakonu posve je jasna definicija majke u našoj zemlji. Prema članku 53. djetetova majka je žena koja ga je rodila. Iznimno, majkom djeteta mogla bi se smatrati žena koja je dala sve svoje jajne stanice za njegovo začeće, ako to nije bilo dobrovoljno i uz njezin pisani pristanak. Također, majka koja je posvojila dijete upisuje se u maticu rođenih kao majka i to joj je majčinsko pravo zauvijek pripada, jer nakon zasnivanja posvojenja nije dopušteno osporavanje ili utvrđivanje majčinstva i očinstva.[1]

2.3 Subjektivni majčin doživljaj roditeljstva

„Majka je izvor života, a za dijete predstavlja cijeli svijet, blaženstvo, svjetlost, ljubav iz sveg zadovoljstva“, ističe Kordić – Vuković (1998, str. 14).

Majčinstvo, ako ga shvatimo kao subjektivni roditeljski osjećaj, a za žene je najvažniji izvor osobnog identiteta, mnogo snažniji od bračnog statusa ili profesije navodi A rendell (2000, prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006). To je najuočljivije u patnjama žena koje ne mogu roditi, u velikom društvenom pritisku za ženu da se uda i rodi, u golemom investiranju vremena, napora i uživanja u bavljenju djecom. Čini se da je uloga majčinstva za žene daleko važnija nego uloga očinstva za muškarce, te da je uloga majke središnja uloga za ženu i mjerilo njezine ženstvenosti (Walker, 2000; prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

Također ističu da je majčinstvo temelj osobnog ispunjenja, razvoja i sreće, a istodobno je izvor najvećeg straha, tjeskobe i depresije. Ono donosi osjećaj ispunjenja, ali i ekonomskog tereta, ograničenja slobode i podređenosti ističe Čudina – Obradović i Obradović (2006).

[1] http://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon

2.4 Majčino bavljenje djetetom

Zadaci koji pripadaju tipičnoj majčinskoj praksi, a neki to nazivaju i neposredna uključenost u podizanje djeteta smatraju Wood i Repetti (2004, prema Čudina – Obradović i Obradović 2006), jesu: mijenjanje pelena, kupanje, hranjenje, čitanje djetetu, nabava odjeće, predmeta i igračaka za dijete, vođenje u jaslice/vrtić, bavljenje djetetom noću, igranje s djetetom, vođenje liječniku, vođenje djeteta u šetnju i na izlaske, razgovaranje s djetetom, prevoženje djeteta. Tom popisu možemo dodati: nošenje djeteta, umivanje uplakanog djeteta, kupovanje i priprema djetetovih obroka, održavanje čistoće djeteta i okoline, pjevanje djetetu.

Majčinska praksa proizlazi iz neodgodivih potreba djeteta i ne obuhvaća samo određene vještine i znanja, nego i uspostavljanje dubokog emocionalnog odnosa, koji je nužan za razvoj osjećaja sigurnosti i buduće društvene i kognitivne kompetencije djeteta, navodi Čudina – Obradović (2006).

Također, ističu da je taj model majčinstva, koji uglavnom ističe tradicionalni oblik obitelji unutar kojeg se ostvaruje intenzivno majčinstvo, u kojemu je majka posve predana potrebama djeteta te odgađa svoje potrebe za autonomijom i profesionalnim razvojem, još uvijek se postavlja ideal i društvena norma i kao najsigurnije okruženje za pravilan i dobar djetetov razvoj u većini društva.

Nasuprot tom univerzalističkome shvaćanju (Čudina – Obradović i Obradović, 2006), suvremeniji teoretičari ističu različitost konteksta u kojim se ostvaruje odnos djeteta i majke i njegovu značajnu ulogu za prirodu tog odnosa. Što znači da će njega, zaštita i odgoj djeteta bit različit za majke u različitim društvenim i socijalno – ekonomskim uvjetima, u različitim obiteljskim odnosima i ovisno o potpori obitelji i društva. Različiti uvjeti stvaraju znatna odstupanja od univerzalističke društvene norme majčinstva. Čest oblici „specifičnog majčinstva“, ponajprije zaposlene majke (rastavljene, samohrane majke bez stalnih prihoda), majke u nezaposlenim obiteljima, majke u ekonomski nezbrinutim obiteljima te maloljetne majke. Koliko će one biti uspješne majke ovisit će o vještini kojom budu rješavale probleme i o sposobnostima da pronađu izvore društvene i obiteljske potpore, koji će im omogućiti da na zadovoljavajući način obavljaju „majčinsku praksu“ ili pronađu primjerenu zamjenu, navodi A rendell (2000, prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

2.5 Očinstvo

Pojam otac podrazumijeva odnos u kojem može, a ne mora biti zastupljena biološka sastavnica (Čudina – Obradović i Obradović, 2006). To su razni oblici kao otac – hranitelj obitelji, otac obitelji dvostrukog hranitelja, rastavljeni očevi, izvanbračni očevi, očevi koji preuzimaju djelomičnu brigu za djecu iz prethodnog braka i potpunu brigu za djecu iz novog braka i djecu svoje nove partnerice. Moguće je, sa svrhom obrade i analizom, podijeliti muškarce prema kriteriju „otac“ u sljedeće skupine navodi Eggebeen I Knoester 2001, (prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006): muškarci bez djece; očevi koji žive s vlastitom djecom, očevi koji žive s djecom, očevi koji ne žive sa svojom maloljetnom djecom, očevi koji ne žive sa svojom odraslom djecom, a što se može sažeti u četiri osnovna tipa očeva:

1. Muškarci koji žive s maloljetnom djecom
2. Muškarci koji žive odvojeno od svoje maloljetne djece
3. Muškarci koji imaju odraslu i samostalnu djecu
4. Muškarci koji su očevi postali ženidbom (ćusi)

Sve te vrste očeva postavljaju muškarce u raznovrsne i zahtjevne višestruke uloge, te će se očinstvo, doživljaj očinstva, zadovoljstvo i osjećaj kompetencije bitno razlikovati, ovisno o okolnostima i različitoj obiteljskoj, bračnoj i široj društvenoj potporu (Marsiglio, Amato i Day, 2000; prema Čudina – Obradović i Obradović 2006).

Čudina – Obradović i Obradović (2006) navode da postoji, biološki otac (genetski i otac/roditelj), a i nebiološki (adoptivni) otac može živjeti s djetetom ili odvojeno od njega, materijalno se brinuti ili ne brinuti za dijete, biti uključen u djetetov odgoj ili biti po strani.

Kordić – Vuković (1998) ističe, da treba imati dovoljno ljubavi ne samo za sebe, već i za suprugu, uz dovoljno poštovanja da joj se to pokaže, tada će se voljeti i dijete te pratiti njegov razvoj, ponašanje i pokreti još u trbuhu majke, a od rođenja ga sve bolje upoznavati i voljeti, sa svim njegovim vrlinama i manama.

2.6 Subjektivan očev doživljaj roditeljstva

Čini se da je majčinstvo bitan dio ženina identiteta, dok je očinstvo poželjna, ali ne i nužna muškarčeva uloga (Walker, 2000, prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006). Puni očinski identitet stječe se aktivnim uključivanjem u mnoge aktivnosti koje obavlja i majka, a kad stekne osnovne vještine i znanja, otac će potpuno postati siguran i samopouzdan i u punom će smislu ostvariti svoj doživljaj roditeljstva i roditeljske kompetencije.

Čudina – Obradović i Obradović (2006) očev doživljaj pojašnjavaju kroz ispunjenje očinske uloge i veće roditeljsko zadovoljstvo pokazuju očevi čija djeca nisu zahtjevna, u brakovima veće kvalitete, oni koji su samopouzdani i više socijalno osjetljivi, te oni koji su sigurniji i spremniji za novu očinsku ulogu, a također oni koji žele dobro djetetu, imaju pozitivne stavove prema ravnopravnosti u braku i ženinom radu izvan kuće, te imaju manje zahtjevna zanimanja, navodi NICHD (2004; prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

2.7 Očevo bavljenje djetetom

„Razlike u količini uključenosti oca i majke ne mogu se objasniti isključivo znanjem ili vještinama, kako bi se to htjelo pomoću teorije socijalnog učenja, jer kada se očevi zaista bave djetetom, ponašaju se jednako kao majke (govore dječjim jezikom) i jednako vješto zadovoljavaju sve potrebe djeteta“, ističu Čudina – Obradović i Obradović (2006, str. 260).

Prema Čudina – Obradović i Obradović (2006) istraživanja su pokazala da se majke i očevi ne razlikuju samo prema količini vremena koju posvećuju djeci, nego i prema vrsti uključenosti, poslovima koje obavljaju za djecu i načinu pristupa djetetu.

Stupanj očeve uključenosti u odnosu prema majčinoj povećava se s dobi djeteta, a najveća se promjena događa na prijelazu iz predškolskog u školsko doba. Najizrazitija specifičnost očinske uključenosti, je kvaliteta očinskog bavljenja djetetom bila je u tome da se očevi više igraju s djecom nego majke, a te su igre više tjelesne, povezane s kretanjem, sportom i razvijanjem vještina, dok aktivnosti njege djeteta očevi uglavnom prepuštaju majkama, navode Čudina - Obradović i Obradović (2006).

Također navode, da očevo bavljenje djetetom blagotvorno djeluje na djetetov razvoj. Djeca koja imaju zainteresiranog i angažiranog oca pokazuju manje problema u ponašanju, manje su izložena raznim oblicima rizičnog ponašanja (drogi, alkoholu i cigaretama), manje „markiraju“ i napuštaju školu i imaju veće obrazovne ambicije. Očeva ljubav je jednako važna, možda i važnija za djetetova postignuća u odrasloj dobi od majčine.

„Igra, i to posebno „muška“ igra i igra u kojoj dijete nadzire ishod, osobito povoljno utječu na djetetovu emocionalnu kontrolu, društvenu prilagođenost i popularnost, a pozitivni emocionalni ton i očevi izrazi ljubavi i prijateljstva povećavaju društvenu i školsku uspješnost, kao i odsutnost agresije ili depresije“, Čudina – Obradović i Obradović, (2006; str. 263).

3. MIJENJANJE RODITELJSTVA I OBITELJI KROZ POVIJEST

„Obitelj je ekonomska jedinica i jedina je od njezinih funkcija osiguravanje osnovnih sredstva za život svojim članovima, a standard života jedne obitelji ovisan je o ekonomskim aktivnostima njezinih članova“, navode Maleš i Kušević (2011, str. 48).

Obitelj je prva i najvažnija škola života, ističu Rodić i Zloković (2002) i u njoj dijete stječe prva znanja, vještine, umijeća i navike. Ona je temeljna, ali i promjenjiva društvena skupina, navode autori. Na obitelji leži velika odgovornost za dijete. U obitelji dijete razvija svoju sposobnost i ona ima gotovo presudni utjecaj na dijete.

Tijekom povijesti obitelj je doživjela niz značajnih promjena. U razdobljima društvenih tranzicija i obitelj se mijenjala i prolazila krize, ali nije nestala. Obiteljske krize su znak da se obitelj mora mijenjati jer njezina struktura, organizacija ili sustav vrijednosti na članove djeluju ograničavajuće i ometaju funkcionalne obiteljske procese, ističu Maleš i Kušević (2011). Također navode da je unatoč povremenim krizama, obitelj još živa i sve važnije u životu pojedinca. Značenje pojedinca promijenilo se za manje od jedne generacija. Obitelj je prerasla iz društvene potrebe i nužnost u emocionalni odabir pojedinca. Nadalje Maleš i Kušević (2011, str. 42) govore kako je *„roditeljstvo sve više stvar osobnog izbora pojedinca, pri čemu su individualne potrebe i ciljevi bitniji od očekivanja okruženja“*.

Sve do polovice 20. stoljeća nuklearna obitelj, koju su činili otac hranitelj, majka kućanica i dvoje djece, po mogućnosti stariji dječak i mlađa djevojčica, dobno i spolno podijeljenih

uloga, definirala se kao normalna i zdrava obiteljska zajednica. Takva se obitelj ujedno smatrala idealnom obitelji, pojašnjavaju Maleš i Kušević (2011). Tradicijska nuklearna obitelj najčešći je oblik obiteljske strukture koji se susreće u medijima i školskim udžbenicima te se nastoji nadmetnuti kao postojeći, općeprihvaćeni socijalni obrazac, a pritom se zanemaruje stvarno stanje. Takvih je obitelji sve manje pa se više ne može govoriti da se isključivo takvu obitelj smatra normalnom, odnosno statički tipičnom obitelji (Heilman, 2008, prema Maleš i Kušević, 2011). Jurenčić – Lozančić ističe da na suvremenu obitelj utječu mnogi problemi kao što su nezaposlenost, porast broja razvoda braka, naselje u obitelji, preopterećenost poslovnim obvezama. Sve što se događa u kontekstu društvene zajednice utječe na obitelj, a time i na njezinu odgojnu ulogu.

„Globalna svjetska gospodarska kriza, a posebice loši ekonomski uvjeti života, nezadovoljstvo kvalitetom života, uvjetuje da su brojne obitelji suočene brigom za osobno egzistenciju što povećava stres roditelja“ (Jurčević - Lozančić, 2011, str. 139).

Prema Ljubetić (2007) negativni čimbenici koji ugrožavaju stabilnost obitelji, ponajprije to je osobni stres koji uvjetuje roditeljski osjećaj prezasićenosti koji može izazvati depresiju ili tjeskobu roditelja. Stres utječe na brak, a najviše šteti djeci jer remeti roditeljske odnose i negativno utječe na kvalitetu roditeljstva. Kako bi obitelj uspješno funkcionirala, treba se znati nositi sa stresom.

3.1 Obitelj današnjice

Štalekar (2010) objašnjava da obitelj današnjice u odnosu na promjene koje doživljava, trpi bez uporišnih točaka. Najznačajnije promjene u životu obitelji kojima svjedočimo posljednjih desetljeća su sljedeće: sve je veći broj zaposlenih i ekonomski nezavisnih žena, sve je kasnija dob stupanja u brak, prevladavaju dvogeneracijske obitelji, sve je veći broj parova bez djece, raste broj razvoda brakova i jednoroditeljskih obitelji, u porastu je broj izvanbračnih obitelji i samačkih kućanstava, raste broj alternativnih zajednica. Međutim, obitelji kao osnovnoj socijalnoj jedinici i u tradicionalnim i u suvremenim društvima pripada jednako važna uloga. Unatoč brojnim društvenim i strukturnim promjenama, osnovne funkcije braka i obitelji ostaju iste, uzajamno zadovoljenje emocionalnih i fizičkih potreba, uz osiguranje socioekonomskih uvjeta za život.

„Očito je da je današnji odgoj postao vrlo zahtjevan i, osim što traži od roditelja odricanje, vrijeme, strpljenje i razumijevanje djeteta, traži određena znanja i vještine. Teško je udovoljiti zahtjevima suvremenog odgoja ako se roditeljska znanja i vještine temelje na nasljeđu vlastitih roditelja. Kompetentan roditelj poznaje razvojne potrebe djeteta, pruža kvalitetan odgoj, zna odabrati, za svoje dijete, odgovarajuće izvanobiteljske utjecaje, shvaća važnost i sposoban je za razvijanje partnerstva s onima koji izvan obitelji skrbe o njegovu djetetu, odgajaju ga i obrazuju“ (Maleš, 2012, str. 15).

Roditeljska uloga uvijek je predstavljala veliku odgovornost, međutim nikad nije bila zahtjevnija nego danas. Od suvremenog se roditelja očekuje da dobro poznaje razvoj djeteta, da primjenjuje odgovarajuće odgojne postupke, da koristi i traži nova znanja i vještine. Od roditeljske uspješnosti u odgojnom djelovanju uvelike ovisi na koji će se način dijete razvijati i hoće li imati prilike za razvoj svojih potencijala. Suvremena obitelj još nije dovoljno educirana o tome kako odgajati dijete u novim prilikama. Nove prilike karakterizira brze društveno - ekonomske promjene, masovnom pojavom sredstva masovnih komunikacija. Također, sve je veće zavođenje sredstvima ovisnosti, zbog toga, obitelji treba pomoć. Promjene koje su se dogodile sa roditeljstvom u današnje vrijeme, kao što je već bilo spominjano, temelje se na jako malo provedenoga vremena roditelja i djeteta. Točno je da roditelji u današnje vrijeme, govore Maleš i Stričević (1996), opterećeni obvezama na poslu i izvan njega, nemaju puno slobodnog vremena, ali ako ga je i malo, moguće ga je provesti ugodno i korisno, s djetetom, na obostrano zadovoljstvo. Za bogatstvo druženja nije uvijek presudno koliko se vremena provede zajedno. Nije dovoljno biti u jednoj prostoriji jedan pokraj drugoga, već je bitno ono što se zbiva među prisutnima. Autorice ističu kako roditelji često čekaju vrijeme godišnjih odmora ili praznika da bi se posebno posvetila djeci, zaboravljajući pritom da djeci treba druženje konstantno, što češće i što duže. A propušteno se više ne može nadoknaditi.

4. STILOVI RODITELJSTVA

Odgojni ciljevi i roditeljske vrijednosti (Čudina – Obradović i Obradović, 2006) jesu ciljevi koje roditelji žele postići u razvoju svoje djece. Neki opći ciljevi koji proizlaze iz osnovne roditeljske funkcije postoje u svim kulturama i društvenim skupinama. To su preživljavanje i zdravlje djece, želja da se dijete postupno ekonomski osamostali i dostigne društveno propisane norme u pogledu postignuća, moralnih i vjerskih stavova i osobne sreće.

Djeca zahtijevaju tjelesnu brigu, zaštitu i sigurnost, odgoj, materijalne uvijete za nesmetan razvoj, razumijevanje i potporu, ali isto tako i vođenje i ohrabrivanje u svom razvoju – spoznajnom, psihičkom, socijalnom, emocionalnom, duhovnom, kulturnom i obrazovnom. Također trebaju i usmjeravanje u iskazivanju topline i zahtjevnosti, uspostavljanju ravnoteže moći, stjecanje vještina komuniciranja i rješavanje sukoba na društveno prihvatljiv način, navodi Ljubetić (2007). Moguće je razlikovati četiri stila roditeljstva: autoritarni roditeljski stil, demokratski roditeljski stil, popustljivi roditeljski stil i indiferentan roditeljski stil.

Stilovi roditeljstva razlikuju se s obzirom na dvije dimenzije: roditeljsku toplinu i roditeljski nadzor (Delač – Hrupelj, 2000).

Autoritarni roditeljski stil (autokratski) – koji obuhvaća opće prilike u kojima roditelji od djeteta mnogo očekuju i strogo ga nadziru, (Čudina – Obradović i Obradović, 2006) Onaj koji uključuje visoku razinu kontrole Takav roditelj je strog i ne pokazuje toplinu i ljubav prema djetetu. Djeca se najčešće koriste agresijom kao stilom ponašanja. Roditelji su vrlo zahtjevni i strogi, disciplinu ostvaruju prijetnjama i kaznama, ističu (Delač – Hrupelj i suradnici, 2000). Također, navode da roditelji smatraju da su uvijek u pravu.

Važno je istaknuti da je jaka moć roditelja, a slabije iskazivanje emocija. Tako se dijete često kritizira, zastrašuje i posramljuje. Ističu se uglavnom negativne strane djeteta. Prisutno je kažnjavanje, zabranjivanje, a velik dio komunikacije između roditelja i djeteta svodi se za zapovjedi – primjerice: "Ti to moraš / Ako nećeš to učiniti bit ćeš kažnjen..." Roditeljska očekivanja su velika, roditelji očekuju da će dijete ispuniti sve zahtjeve. Dijete je uplašeno, zastrašeno, teško se uključuje u igru s vršnjacima, gubi povjerenje u okolinu i u samoga sebe. Rezultat takovog odgojnoj stila jest djetetovo nisko samopouzdanje i loša slika o sebi. Implicitna roditeljska poruka djetetu je: «Učini što se od tebe traži jer sam ja to rekao » (Wenar, 2003, str. 45).

Za uspješan odgoj djeteta potreban autoritet roditelja i to onaj koji se temelji na povjerenju, poštovanju i ljubavi. Takav autoritet se gradi strpljivo i uporno, a niko ne dolazi u obzir prisila i potkupljivanje i budi kod djeteta želju da mu se podčini, smatra Ljubetić (2007).

Demokratski roditeljski stil (autoritativni) - karakterizira iskazivanje osjećaja roditelja prema djetetu i upravo na tome se temelji odgojni utjecaj na dijete. Ovaj odgojni stil smatra se najpovoljnijim za razvoj djeteta - kažnjavanje se izbjegava i traži se optimalno pohvaljivanje djeteta (ni previše ni premalo), uglavnom se sukobi rješavaju dogovorom. Dijete se odlučuje što želi raditi i roditelji mu pružaju izbor između nekoliko dobrih opcija. Dijete se uključuje u život obitelji i na taj način njemu se ispunjavaju potrebe - osnovne tjelesne potrebe, potreba za ljubavlju i pripadanjem, potreba za igrom i zabavom, potreba za slobodom i potreba za osjećajem uspjeha i postignuća. Roditelji koji primjenjuju demokratski odgojni stil znaju da nisu savršeni te da mogu pogriješiti u odnosu na dijete, ali mu se onda ispričaju. Na taj način dijete uči da je pogriješiti ljudski i da postoje načini kako popraviti određeni odnos.

Ljubetić (2007) govori kako su takvim roditeljima glavni odgojni ciljevi podrška djetetovoj kreativnosti, sreći, motivaciji, znatiželji i nezavisnosti osjećaja. Odnos između roditelja i djeteta temelji se na odnosima demokratičnosti. Ona podrazumijeva komunikaciju između roditelja i djeteta, poticanje djeteta i vođenje računa o djetetovim osjećajima. Kontrola je usmjerena na djetetova nepoželjna ponašanja, a ne na njegovu osobnost. Djetetu će u konačnici biti vrlo važno mišljenje odraslih i bit će privrženo roditeljima.

Popustljiv roditeljski stil (permisivni) – podrazumijeva visoku razinu topline i ljubavi, ali razina nadzora je vrlo niska. Djeca takvih roditelja često su nezrela i impulzivna. Ovakav roditeljski stil onemogućuje djetetu stjecanje normi i pravila ponašanja, navodi (Klarin, 2006). On zapravo zadovoljava gotovo svaki djetetov zahtjev. Takav pristup je loš jer se kod djeteta stvara nesigurnost i nesnalaženje u granicama (pogotovo ako je roditelj nedosljedan u odgojnim postupcima), pa se razvija impulzivno, razmaženo i agresivno dječje ponašanje. Ljubetić (2007) govori kako su roditeljima glavni odgojni ciljevi zadovoljenje svih djetetovih zahtjeva, odnosno želja. Odnos roditelja s djetetom temelji se na velikoj emocionalnoj osjetljivosti roditelja spram djeteta, na prevelikoj slobodi i neovisnosti djeteta bez postavljanja granica i pravila, te kontrole u ponašanju. Njihova će djeca biti samopouzdana i socijalno otuđena, ali će često ignorirati i kršiti pravila. Biti će umiljata i prijazna, ali i razmažena.

Indiferentan roditeljski stil (nemarni) – roditelji postavljaju male zahtjeve, nema nadzora, ali ni roditeljske topline i potpore. Ovi roditelji nemaju vremena za bavljenje djecom, ili ih emocionalno odbacuju. Dijete na takav roditeljski odnos reagira neprijateljski i s otporom, te nije u mogućnosti steći socijalne vještine i neuspješno je. S obzirom na to da velik dio vremena djeca provode bez nadzora, te zanemarujući roditelji uglavnom ne znaju gdje im je dijete, što radi i s kime se druži, u takvom obiteljskom okruženju najčešće odrastaju djeca koja pokazuju različite oblike neprihvatljivog, neprilagođenog i delinkventnog ponašanja. Prema Ljubetić (2007) indiferentan stil je kombinacija slabe kontrole i emocionalne hladnoće. Takvi roditelji nemaju odgojnih ciljeva jer su zaokupljeni sami sobom. Djecu ili emocionalno odbacuju ili nemaju snage i vremena brinuti se za njih. Njihova će djeca biti neprijateljski raspoložena, odbijat će a i kršiti pravila.

Za uspješan odgoj djeteta potreban je autoritet roditelja i to onaj koji se temelji na poštovanju, ljubavi i povjerenju. Takav autoritet koji se gradi uporno i strpljivo. Roditeljski autoritet se manifestira kroz roditeljske odgojne postupke, njihovo cjelokupno djelovanje te kroz njihovu osobnost kao i pružanje osobnog primjera, ističe (Ljubetić, 2007).

U novije se vrijeme razlikuju dva oblika nadzora: vanjski ili nadzor ponašanja, te unutarnji ili psihološki nadzor. Čudina – Obradović i Obradović (2006) navode da se nadzor ponašanja odnosi na postavljanje pravila ponašanja i dopuštenih granica, te se kontrolira i kažnjava kršenje postavljenih pravila i granica. Njime se najčešće želi izbjeći nepoželjno ponašanje djeteta i adolescenta.

5. OSOBINE USPJEŠNIH RODITELJA

Svaki roditelj želi biti najbolji (Delač – Hrupelj i suradnici 2000) pri odgoju svog djeteta. Psihički i tjelesno zdravi roditelji mogu odgojiti uspješno, zdravo, vedro i inteligentno dijete, ističe Kordić – Vukić (1998). Uz fizičko i psihičko zdravlje, izdvojile su se još neke osobine uspješnih roditelja.

Uspješan roditelj koji ima pozitivnu sliku o sebi, navodi Delač – Hrupelj i sur. (2000). To su ljudi koji su samopouzdani, prihvaćaju sebe takvima kakvi jesu, te o sebi misle dobro. Veća je vjerojatnost kad je dijete pod utjecajem takvog roditelja, da razvije pozitivnu sliku o sebi. Nadalje, Delač – Hrupelj i suradnici (2000) ističe da su uspješni prilagodljivi roditelji koji se suviše ne uznemiruju ako treba nešto promijeniti u svojim planovima da bi se prilagodila potreba djeteta. Većina stvari može pričekati, ako dijete treba roditelja.

Strpljivost je, također osobina uspješnog roditelja. Djeca znadu biti vrlo zahtjevna i traže pažnju roditelja, no tada treba biti strpljiv prema djetetu. Naravno, nema roditelja koji katkad neće izgubiti strpljenje, no treba nastojati većinom reagirati strpljivo. Da bi roditelj bio uspješan, treba biti pozitivan prema djetetu, jer djeca promatraju i oponašaju svoje roditelje. Oni su ima najvažniji modeli u učenju ponašanja, onog pozitivnog, ali i negativnog. Uspješni roditelji to znadu, i sukladno tome ispravljaju vlastito ponašanje (Delač – Hrupelj i suradnici 2000).

Roditelji rado uče, s toga uspješan roditelj nastoji naučiti nove vještine i usvojiti znanja koja im mogu pomoći pri odgoju njihove djece, navodi Delač – Hrupelj i suradnici (2000). Postoji niz načina na kojim se mogu unaprijediti roditeljske vještine, od čitanja literature do uobičajenog razgovora s prijateljima o njihovom roditeljskom iskustvu. Prije svega, uspješan roditelj uživa u roditeljstvu i odgoju djeteta. Roditelji trebaju biti iskreni i pošteni prema sebi i drugim članovima obitelji u kojoj vlada međusobno povjerenje ističe (Kordić – Vuković, 1998).

6. PLURALIZAM OBITELJSKIH STRUKTURA

Prema (Fišer i suradnici, 2006) suvremenoj obitelji svojstvena je raznolikost. Sve su prisutniji novi oblici obitelji među kojima su i jednoroditeljske obitelji. U društvu se javlja transformacija obitelji kao temeljne socijalne zajednice. Obitelj se smanjila, sve je više samačkih kućanstava, jednoroditeljskih obitelji, izvanbračne djece i neformalnih veza.

Nadalje, (Fišer i sur., 2006, str.7) ističu: *„Termin samohrani roditelj se odnosi na roditelje koji samostalno, bez drugog roditelja skrbe o djetetu. Definicija samohranog roditelja uvelike ovisi o tome što se podrazumijeva pod riječju samohran. To može značiti sam, samostalan, usamljen, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze. U tim obiteljima najčešće jedan*

roditelj, ovisno o uzrocima, ispada iz obiteljskog sustava dok drugi mora ponovno organizirati i izgraditi novi način obiteljskog života i sam izvršavati brojne zadaće. Stoga bi možda takve roditelje bilo opravdanije nazvati roditelji samci, a ne samohrani roditelji kako se u nas uobičajeno nazivaju".

Fišer i suradnici (2006) spominju da su uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji su višestruki: smrt, razvod braka, napuštanje obitelji jednog roditelja, izvanbračno rođenje, a u novije vrijeme tu se svrstava i dugotrajno odsustvo jednog roditelja iz bilo kojih razloga (bolest, posao,izdržavanje zatvorske kazne i sl.). Najčešći uzroci odsutnosti oca iz obitelji su razvod braka, udovištvo te pojava sve većeg broja žena koje rađaju djecu izvan braka. Razvod braka pritom je puno učestaliji od druga dva uzroka. U tim obiteljima najčešće jedan roditelj, ovisno o uzrocima, ispada iz obiteljskog sustava dok drugi mora ponovno organizirati i izgraditi novi način obiteljskog života i sam izvršavati brojne zadaće.

Sve je više roditelja poglavito majki, koje biraju majčinstvo bez braka, ali i homoseksualnih brakova koji pokušavaju formirati obiteljsku zajednicu. Sve češći je i problem neplodnosti kod parova pa se mnogi odlučuju na posvajanje djece. Posebnu kategoriju predstavljaju one obitelji koje zbog prirode posla jednog od roditelja duži niz godina samo povremeno zajedno obitavaju i rjeđe neposredno komuniciraju. Nadalje, sve su učestalije rekonstituirane obitelji — novi brak nakon razvoda (Raboteg – Šarić, 2003), odnosno obitelji u kojima odrastaju djeca s jednim od bioloških roditelja te maćehom ili očuhom, ali često i s djecom koje maćeha ili očuh dovode u "novi brak" i/ili koje u tom braku dobivaju (Ljubetić, 2006). Sve prisutniji su i bračni partneri koji žive odvojeno, samačka kućanstva te kohabitacije (izvanbračne zajednice muškarca i žene sa ili bez djece).

Danas možemo govoriti o novoj strukturi obitelji koja je odraz otvorenosti, složenosti i različitosti naših trenutnih uvjeta života. Ta postmoderna obitelj je fleksibilnija, ali i osjetljivija na pritiske izvan nje same kojima je izložena (Elkind, 1995). Odnosno, od iznimne je važnosti kako i na koji način zajednica gleda na obitelj i na njenu novu strukturu te da li je prihvaća kao takvu.

6.1 Jednoroditeljske obitelji

Iako se obiteljska zajednica koju čine roditelji oba spola i djeca (biološka i/ili usvojena) smatra najpoželjnijim oblikom obiteljske zajednice potrebnom za zdrav i cjelovit razvoj djeteta, svjedoci smo porasta broja obitelji s jednim roditeljem (Ljubetić, 2006).

Prema strukturi, obitelj se obično dijeli na jednoroditeljsku (najčešća situacija je da djeca žive s majkom) i dvoroditeljsku (djeca žive s oba roditelja). Definicija samohranog roditelja (*single parent, lone parent*) dosta ovisi o tome što se podrazumijeva pod riječju „samohran" — to može značiti sam, samostalan, usamljen, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze ili izrazi kao što su jedan roditelj, roditelj bez bračnog partnera, roditelj koji živi sam, itd. (Raboteg–Šarić, 2003). Samohrani roditelji „su, dakle, oni roditelji koji samostalno, bez drugog roditelja skrbe o djetetu" (Raboteg–Šarić, 2003).

U jednoroditeljskim obiteljima uglavnom majke vode kućanstvo te se uz njih često spominje i pojava tzv. feminizacije siromaštva — žene općenito imaju veću vjerojatnost od muškaraca da postanu siromašne u većini razvijenih zemalja. Uz feminizaciju siromaštva, primjećuje se i tendencija infantilizacije siromaštva, tj. porasta broja siromašne djece (Raboteg–Šarić, 2003). Razlog povećanja broja siromašnih žena i djece najčešće se vidi u porastu jednoroditeljskih obitelji. Rizik jednoroditeljskih obitelji od siromaštva iznadprosječan je u gotovo svim europskim zemljama, a stope siromaštva djece u jednoroditeljskim obiteljima četiri su puta veće od onih u dvoroditeljskim obiteljima (Šućur, 2001; prema Raboteg–Šarić, 2003).

6.1.1 Uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji

Jedan od razloga naglog porasta jednoroditeljskih obitelji jest sve veća stopa razvoda i odgađanje ponovne stalne veze nakon razvoda, a drugi je važan razlog taj što se sve više žena odlučuje odgajati djecu bez partnera (Raboteg–Šarić, 2003). Ovakva obitelj je samohrana prema kriteriju emocionalne podrške i količine odgovornosti u odgoju djeteta koju jedan roditelj preuzima na sebe (Raboteg–Šarić, 2003). Svaka od ovih kategorija ima zajedničke probleme i poteškoće, ali i specifičnosti. Istraživanja su pokazala da je odgovor, odnos i stav

društva prema jednoroditeljskim obiteljima različit ovisno o tome jesu li nastale razvodom, smrću, izvanbračnim rođenjem itd.

6.1.2 Stavovi prema jednoroditeljskim obiteljima

Šezdesetih godina prošloga stoljeća položaj izvanbračne djece bio je strašan. Ona su u zakonu tretirana kao niža klasa građana, a bila su i jako stigmatizirana u društvu. Jendnoroditeljske obitelji odstupale su od normi i smatrane su „nepotpunim“ obiteljima. Zanimljivo je da su slični termini (npr. „obitelji bez oca“), iako stigmatizirajući, izazivali i veću sućut u društvu, a ne samo osudu (Raboteg–Šarić, 2003). U sedamdesetim godinama prošlog stoljeća, isticanje siromaštva kao glavnog „društvenog problema“ ublažilo je jaz između jednoroditeljskih i dvoroditeljskih obitelji i omogućilo uravnoteženiju sliku o jednoroditeljskim obiteljima. Te se obitelji uglavnom opisivalo kao obitelji koje imaju manje resursa u odnosu prema dvoroditeljskim obiteljima (Raboteg–Šarić, 2003).

Ove promjene u stavovima prema jednoroditeljskim obiteljima odvijale su se usporedo s demografskim promjenama i promjenama u društvenim stavovima prema različitim oblicima obitelji. Sve veći broj razvoda brakova doveo je do rekonceptualizacije samohranog roditeljstva kao problema siromaštva i obiteljske nestabilnosti. Taj se događaj vidio kao događaj koji nije planiran, odnosno kao događaj koji se mogao dogoditi svakome (Raboteg–Šarić, 2003). Tako je došlo i do većeg, iako ne potpunog, prihvaćanja samohranih majki, uključujući i nikad udanih, jer su sve više zadržavale djecu. Došlo je i do promjene stavova prema ženama općenito te se dilema je li bolje biti kod kuće i skrbiti o djetetu ili raditi više nije odnosila samo na majke, već na oba roditelja Tek je kasnije prepoznato da je potrebno majke na neki način poticati da se uključe u svijet rada i to najbolje time što će im se omogućiti dobra skrb o djeci (Raboteg–Šarić, 2003).

(Ne) razumijevanje okoline ne utječe samo na ponašanje drugih osoba u društvu prema samohranim roditeljima nego i na sposobnost roditelja da se suočavaju sa svakodnevnim izazovima samohranog roditeljstva, kao i na njihove stavove i osobni doživljaj samohranog roditeljstva (Raboteg–Šarić, 2003). Kakvi su stavovi društva prema samohranim roditeljima? Kakvi su stavovi društva prema djeci koja dolaze iz različitih obiteljskih struktura? Na ta

pitanja je potrebno odgovoriti kako bismo vidjeli i znali kako okolina i društvo razmišljaju o različitim obiteljskim strukturama.

Kada govorimo o stavovima prema različitim oblicima obitelji s obzirom na posljedice na odgoj i razvoj djeteta, već je naznačeno da je i stručnjacima teško jednoznačno odrediti kakve su posljedice života u jednoroditeljskim obiteljima na razvoj djece. Najviše su se istraživale posljedice razvoda roditelja na dječji razvoj, manje se istraživao odgoj i razvoj djece rođene izvan braka ili djece koja žive u obiteljima neoženjenih roditelja. U državama u kojima je više rekonstituiranih obitelji, tj. obitelji formiranih nakon što se roditelj s kojim dijete živi ponovno oženi, provodila su se istraživanja u kojima se ispitivala prilagodba djece na novu obitelj (Raboteg–Šarić, 2003). U Hrvatskoj, općenito, ima jako malo istraživanja o obitelji ili o utjecaju odrastanja u različitim tipovima obitelji, a poseban je problem i taj što se takva istraživanja ne provode na reprezentativnim nacionalnim uzorcima (Raboteg–Šarić, 2003). Život obitelji odvija se u širem društvenom kontekstu te je bolja ili lošija prilagodba roditelja i djece povezana sa stavovima prema jednoroditeljskim obiteljima i spremnosti okoline da im pruži podršku (Raboteg–Šarić, 2003).

Posljedice života u jednoroditeljskim obiteljima nisu tako jednoznačne kao što se možda na prvi pogled čini, a te se obitelji i međusobno znatno razlikuju. Sami roditelji smatraju da najviše negativnih posljedica na djecu ima razvod i rastavljeno življenje roditelja koji se više ne slažu, zatim život s jednim roditeljem u obitelji nevjenčanih roditelja, a najmanje negativnih posljedica ima život djece koja su zbog smrti izgubila drugog roditelja i žive samo s jednim roditeljem (Raboteg–Šarić, 2003). Ipak, potrebno je naglasiti da je životna situacija gledana „iznutra“ uvijek složenija i ovisna o specifičnom iskustvu osobe, dok su vanjski promatrači skloniji davanju stereotipnijih mišljenja, u skladu s prevladavajućim mišljenjem većine. Međutim, jedna od najvećih briga samohranih roditelja je nesigurnost s obzirom na to što će biti s njihovom djecom u životu i kakve će posljedice njihova životna situacija imati na razvoj djece (Raboteg–Šarić, 2003).

6.1.3 Obilježja jednroditeljskih obitelji u Hrvatskoj

Trend porasta broja jednoroditeljskih obitelji, sukladno pokazateljima mnogih drugih europskih zemalja, bilježi i Hrvatska. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku 2002. godine u populaciji obitelji u Hrvatskoj ukupno je 188 001 ili 15% samohranih roditelja. Od toga 83% ili 156 036 čine majke s djecom, dok 17% ili 31 965 čine očevi s djecom. U ukupnom broju obitelji s djecom kojih je 914 000, udio samohranih roditelja je 20,6% ili svaka peta obitelj s djecom, navode (Fišer i suradnici, 2006).

Nadalje ističu da je rezultati istraživanja strukture obitelji primatelja pomoći za uzdržavanje u Hrvatskoj, koji pokazuju da jednoroditeljske obitelji čine 11,2% primatelja pomoći za uzdržavanje. Siromaštvom su znatno češće pogođene obitelji samohranih majki koje čine gotovo 84% korisnika pomoći iz jednoroditeljskih obitelji. Te obitelji se nalaze u posebnoj opasnosti od izolacije od ostatka društva budući da su samohrani roditelji orijentirani na cjelodnevno pružanje skrbi za dijete ili na traženje dodatnih financijskih sredstava za život.

7. ISTOSPOLNO RODITELJSTVO

7.1 Što je LGBT?

Lezbijska grupa Kontra i Istok – Centar za prava seksualnih i rodnih manjina u brošuri *Postupanje u slučajevima zločina iz mržnje nad LGBT osobama (2011)* iznose definicije osnovnih pojmova vezanih za LGBTI populaciju kako slijedi:
Lezbijka je žena koju emocionalno i seksualno privlače žene. Gej muškarac kojeg emocionalno i seksualno privlače muškarci (homoseksualni muškarci). Biseksualna osoba je osoba koju emocionalno i seksualno privlače oba spola. Heteroseksualna osoba: osoba koju emocionalno i seksualno privlače osobe suprotnog spola. Rodni identitet podrazumijeva vlastito rodno samodoživljavanje neovisno o spolu koji je pripisan rođenjem; unutarnji osjećaj o vlastitu rodu – muškom, ženskom ili neodređenom. Rodno izražavanje osobitosti su u ponašanju, držanje, odijevanje i sve ostalo čime drugima pokazujemo na koji se način rodno identificiramo.

Transrodne osobe sve su osobe čiji rodni identitet nije pripisiv njihovu spolu prema društveno utvrđenim normama. Transeksualne osobe je termin uključuje osobe koje žele i imaju namjeru promijeniti spol, osobe koje su fizički modificirale tijelo kako bi izrazile svoj rodni identitet (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operaciju) i osobe koje su promijenile spol.
Interseksualne osobe su osobe koje su rođene sa spolnim organima i/ili sekundarnim spolnim karakteristikama neodređena spola ili kombiniranim karakteristikama obaju spolova (termin *hermafrodit,* kao i termin *dvospolac*, koji se upotrebljavao u prošlosti, u današnje se vrijeme smatraju pogrdnima i netočnima i više se ne upotrebljavaju za interseksualne osobe)“ (Lezbijska grupa Kontra, Iskorak - Centar za prava seksualnih i rodnih manjina, 2011; str. 6).

7.1.2 Odgoj djece u istospolnim zajednicama

Istraživanje koje su proveli Bos i suradnici (2007) pokazuje prilagođenost, uključenost i razlike istospolnih i raznospolnih roditelja. U istraživanje je uključeno 100 lezbijskih obitelji i 100 heteroseksualnih obitelji. Majke u istospolnim zajednicama podijeljene su u skupine biološke i ne bioloških majki. Pokazalo se da biološke i ne biološke majke provode značajno više vremena brinući o djeci i kućanskim poslovima od heteroseksualnih očeva s tim da biološke majke više brinu o kućanstvu i odgoju i od heteroseksualnih žena. Biološke majke više vremena posvećuju djeci od ne bioloških. Očevi su više težili da im se djeca rodno konformiraju po pitanju karijere i slično. Majke lezbijke iskazivale su više brige i emocionalne angažiranosti od heteroseksualnih očeva, više su poštivale djetetovu autonomiju i manje se koristile iskazivanjem nadmoći.

Nadalje, biološke majke više vremena posvećuju djecu od ne bioloških. Majke lezbijke iskazivale su više brige i emocionalne angažiranosti od heteroseksualnih očeva, više su poštivale djetetovu autonomiju i manje su koristile iskazivanjem nadmoći. Ne biološke majke lezbijke manje iskazuju moć nad djetetom i manje su prisutne u svakodnevnim interakcijama od biološke majke. Iz toga proizlazi da se biološke majke postavljaju autoritarnije od ne bioloških majki, zahtijevaju više poslušnosti i postavljaju više pravila i granica, no ipak ne toliko koliko heteroseksualni očevi.

8. IZVANBRAČNA ZAJEDNICA

8.1 Bračno pravo

Bračno pravo je skup propisa sa kojima se uređuje brak i odnosi u braku. Ono je dio obiteljskog prava i sadrži norme koje braku daju obilježja i značenje obiteljskog pravnog instituta. Brak pravno uređuju odredbe kojima su propisane pretpostavke i postupak za njegovo zasnivanje i prestanak. Strogost propisa važno je obilježje bračnog prava. Međutim ima osobno pravnih učinaka braka koji nisu uređeni strogim propisima nego je bračnim drugovima dopušteno da i urede sporazumom (npr. prezime žene i muža nakon sklapanja braka, mjesto stanovanja.) U ranim razdobljima društvenog razvitka na ljudsko ponašanje utjecale su običajne i moralne norme. Tek u društvima na višim razinama civilizacije nastaju pravna pravila iz kojih će se razviti bračno pravo. Tijekom europske povijesti nastala su dva temeljna modela prava(germansko i rimsko)Razlika je u tome što iz rimskog prava potječe pravio po kojem brak nastaje suglasnošću volja muškarca i žene nasuprot germanskoj formi sklapanja braka u kojoj je žena najčešće objekt.[2]

8.2 Brak

Sklapanjem braka nastaje novi pravni odnos. Brak se prema odredbi obiteljskog zakona može sklopiti suglasnom izjavom žene i muškarca u građanskom ili vjerskom obliku. (Obiteljski zakon, članak 13). Pravo na sklapanje braka priznato je i zaštićeno u međunarodnom sustavu prava čovjeka. Brak je sklopljen kada budući bračni partneri izjave svoj pristanak. Brak je pravni institut i njegovim sklapanjem nastaju za bračne partnere učinci, tj. pravne posljedice koje regulira pravni sustav. Dio pravnih učinaka proizlazi iz bračnog odnosno obiteljsko zakonodavstva pravne posljedice nastanka i prestanka braka regulirane su

[2] http://blog.dnevnik.hr/pravnicimostar/2008/09/1625342274/druga-godinaobiteljsko-pravoseminarski-rad.html

i drugim propisima. S obzirom na individualno i društveno značenje braka pravnim se normama ne mogu izraziti svi aspekti odnosa između bračnih partnera. U obiteljskom zakoni

učinci braka regulirani su na više mjesta. Najprije su u drugom dijelu tog zakona sadržane odredbe o osobnim pravima i dužnostima bračnih partnera. Prava i dužnosti mogu sw podijeliti na osobna i imovinska. Bračni partneri su ravnopravni u baraku i dužni su jedan drugome biti vjerni, uzajamno se poštivati i pomagati. Bračni parovi sporazumno i ravnopravno odlučuju o rađanju i podizanju djece, o uređenju međusobnih odnosa i obavljanju poslova u bračnoj, odnosno obiteljskoj zajednici.

8.3 Izvanbračna zajednica

Izvanbračna zajednica slična je braku jer obje zajednice imaju istovrsne životne sadržaje i jednako regulirane pravne učinke. Za razliku od braka izvanbračna zajednica zasniva se i raskida neformalno, pa u pravnom uređenju nema propisa o pretpostavkama za njihov nastanak i prestanak. U hrvatskom zakonodavstvu prava osoba koje odluče živjeti u izvanbračnoj zajednici regulira obiteljsko zakonodavstvo.

U Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske navodi da izvanbračna zajednica žene i muškarca primjenjuju se na životnu zajednicu neudane žene i neoženjenoga muškarca koji traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka. Izvanbračna zajednica koja stvara osobne i imovinske učinke kao bračna zajednica te se na nju na odgovarajući način primjenjuju odredbe Zakona o osobnim i imovinskim odnosima bračnih drugova, odnosno odredbe drugih zakona kojima se uređuju odnosi u poreznim stvarima, osobni, imovinski i drugi odnosi bračnih drugova[3].

Rođenjem djeteta izvanbračna zajednica postaje izvanbračna obitelji. Očinstvo se utvrđuje u posebnom postupku, odnosno priznanjem osobe koja tvrdi da je otac ili presudom suda. Djeca rođena u toj zajednici pripadaju sva obiteljska i druga prava neovisno o vrsti veze ili odnosa među djetetovim roditeljima. Zabrana svih oblika diskriminacije prema bilo kojoj osnovi u suvremenom svijetu zahtjev je Komisije o pravima djeteta (UN 1989. Koliko

[3] http://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon

izvanbračnih zajednica u određenom društvu ima nije poznato, no sve je više onih koji tvrde da je broj izvanbračnih zajednica u porastu. [4]

U radu Korać – Graovac (2015) ističe da su Zakonom o braku i porodičnim odnosima iz 1978. godine uvedeni su, među prvima u Europi, ograničeni učinci izvanbračne zajednice. Motivacija za institucionalizaciju izvanbračne zajednice bila je zaštita slabije strane nakon prestanka životne zajednice pa su predviđeni učinci između (bivših) izvanbračnih drugova: uzdržavanje i imovinski odnosi slični učincima braka. Izvanbračna je zajednica 1990. godine unesena u *Ustav Republike Hrvatske* kao obiteljskopravni (i ustavni) institut, pa je Ustav obvezao zakonodavca da zakonom uredi odnose unutar izvanbračne zajednice. Od tada se stalno šire učinci izvanbračne zajednice u svim granama prava, *Obiteljskom zakonu* iz 2014. godine, s upitnim dosegom promijenio dosadašnje uređenje:

1. Odredbe ovoga Zakona o učincima izvanbračne zajednice primjenjuju se na životnu zajednicu neudane žene i neoženjenoga muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka.
2. Izvanbračna zajednica koja ispunjava pretpostavke iz stavka 1. ovoga članka stvara osobne i imovinske učinke kao bračna zajednica te se na nju na odgovarajući način primjenjuju odredbe ovoga Zakona o osobnim i imovinskim odnosima bračnih drugova odnosno odredbe drugih zakona kojima se uređuju osobni, imovinski i drugi odnosi bračnih drugova.
3. Nepovoljno postupanje prema izvanbračnim drugovima u pogledu pristupa koristima, povlasticama, ali i obvezama zajamčenim bračnim drugovima koje ne može biti opravdano objektivnim razlozima te koje nij e nužno za ostvarenje istih predstavlja diskriminaciju temeljem obiteljskog statusa.
4. Različito postupanje propisano člankom 30. ovoga Zakona ne predstavlja nepovoljno postupanje iz stavka 3. ovoga članka.

Osim te odredbe, omogućeno je i posvajanje izvanbračnim drugovima, te je na taj način potpuno istopljena prednost koja se davala braku kao formalnoj i pravno sigurnoj zajednici, koja zbog ugrađenog mehanizma prilikom njezina prestanka štite djeca.

[4] http://blog.dnevnik.hr/pravnicimostar/2008/09/1625342274/druga-godinaobiteljsko-pravoseminarski-rad.html

9. PROGRAM ZA POTICANJE USPJEŠNOST RODITELJSTVA

„Edukacija roditelja kao jedan aspekt pomoći kako djetetu tako i roditelju zapravo nije ideja „suvremenog“ doba. Još su Platon i Aristotel ulozi roditelja u životu djeteta pridali poseban značaj, zbog čega je roditeljima potrebno znanje. S pedagoškog stajališta ulozi roditelja i potrebi znanja u odgoju djece svoja djela posvetili su mnogi pedagozi kao što su J. A. Komensky, J. Lock, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi i mnogi drugi“ (Rosić i Zloković, 2002, str. 179). Autori još ističu kako je neke roditelje moguće relativno brzo i diskretno uključiti u sustav edukacije i stručnoga tretmana, no dok s druge strane postoje roditelji koji uslijed kulturalnih barijera, neobrazovanosti ili loših iskustava koje su imali tijekom školovanja, kao i nekih drugih razloga nisu pozitivno raspoloženi spram ovakvih aktivnosti koje se provode u vrtiću.

9.1 RASTIMO ZAJEDNO: program radionica za roditelje

Navedeni program osmišljen je u skladu s UN-ovom Konvencijom o pravima djeteta i s ciljem podrške roditeljima u ostvarivanju roditeljstva u najboljem interesu djeteta prema preporukama Vijeća Europe. UNICEF je u suradnji s vodećim domaćim stručnjacima pokrenuo ‘škole za roditelje’ na 12 lokacija u Hrvatskoj pod nazivom Rastimo zajedno. Naslov ističe ideju projekta da se na roditeljstvo gleda kao na proces koji se oslanja na postojeće snage roditelja i spaja ih sa znanjima stručnjaka na dobrobit samih roditelja i njihove djece. Radionice su osmislile psihologinje Branka Starc i Ninoslava Pećnik, a podršku za provedbu dala je Agencija za odgoj i obrazovanje.

Taj program je namijenjen općoj populaciji, ističu Pećnik i Starc (2010), odnosno svim roditeljima i izazov je imati različite roditelje koji se uključuju i koji imaju različita očekivanja. U programu se ne obraća posebno majkama a posebno očevima, već roditeljima, iako postoji svjesnost o razlikama između majčinstva i očinstva.

„Svrha programa radionica s roditeljima „Rastimo zajedno“ jest omogučiti protok informacija, znanja, vještina i podrške koji roditeljima koriste u ispunjavanju njihovih roditeljskih odgovornosti te promiču rast i razvoj kako roditelja, tako i djeteta“. (Pećnik i Starc, 2010; str. 40).

Cilj programa radionice je stvoriti poticajno i osnažujuće okruženje u kojemu roditelji s voditeljicama radionica razmjenjuju ideje o načinima na koje žive svoje roditeljstvo i o načinima na koje se odnose prema svojem djetetu (Pećnik i Starc 2010). Nadalje, roditelji od stručnjaka i drugih roditelja dobivaju informacije i podršku koje pomažu da se u roditeljskoj ulozi osjećaju sigurnije i zadovoljnije. Umjesto poučavanja roditelja važan je aktivan naglasak na osnaživanju roditelja, dakle uvažavanje roditelja kao aktivnih sudionika. Svrha ovakvog načina rada je omogućiti protok informacija, znanja, vještina i podrške koje roditeljima koriste u odgoju i promiču rast i razvoj i roditelja i djece.

Važno je da voditeljice poznaju osnovna obilježja grupnog rada, kao što je pristup članovima, načini komunikacije i faze razvoja grupnoga rada, budući da je program radionica „Rastimo zajedno“ razvijen na načelima grupnog rada, osobito grupa za osobni rast i razvoj i edukativnih grupa, navode Pećnik i Starc (2010). Početna nastojanja da se osnuje grupa odnosi se na fazu planiranja. Tada grupa započinje rad u početnoj fazi. U toj fazi počinju se javljati grupni osjećaji i karakteristična je podvojenost osjećaja članova. Središnja faza je razdoblje uspostavljanja djelotvornog rada grupe ali i napetosti. Vrednovanje i procjenjivanje učinka grupnog rada izvodi se u završnoj fazi.

Uloga voditeljica, navode Pećnik i Starc (2010) je potaknuti i olakšati razmjenu između roditelja i u tu raspravu unijeti neke nove informacije koje proizlaze iz osobnog i profesionalnog iskustva. Interakcija voditeljica s roditeljima trebala bi roditeljima biti dobar uzor, ako žele pomoći roditeljima da njeguju kvalitetan dijalog sa svojom djecom. Važno je uvažavati način na koji pojedinci prihvaćaju i primjenjuju nove informacije koje se nude i raspravljaju na radionicama jer roditelji osim što imaju različite potrebe i očekivanja, imaju i preferirane načine usvajanja novih spoznaja. Svakom roditelju na radionici treba se omogućiti da se osjeća cijenjenim, kompetentnim i aktivnim.

Na jedanaest grupnih susreta roditelji se bave traženjem svojih odgovora zajedno s drugim roditeljima, voditeljima i korištenjem stručne literature. Roditelj najbolje poznaje svoje dijete i sebe, ali iskustva stručnjaka i drugih roditelja često su dobrodošla. Nitko ne zna sve

odgovore na sva pitanja sam. Kroz ciklus od 11 radionica roditelji se osnažuju u razvijanju stavova, vjerovanja i vrijednosti koje su u skladu s roditeljstvom u najboljem interesu djeteta. Roditelji se potiču da razviju ponašanja i vještine, posebno komunikacijske, koje podržavaju pozitivne odnose roditelja i djece, da uče o dječjem razvoju i učinkovitim načinima odgovora na potrebe djeteta, te im se daju informacije o drugim roditeljima bitnim temama.

Poslije održane radionice potrebna je barem povratna informacija, svojevrsno emocionalno rasterećenje. Voditeljice bi trebale planirati ostati barem 15 minuta nakon održane radionice. Osvrt na radionicu ne smiju se izostaviti jer samo se tako može razgovarati o ostvarenosti ciljeva pojedine radionice i pratiti ostvarenje ciljeva cijeloga programa. Svakako se može dogovarati o daljnjim prilagodbama voditeljica grupi u sljedećim radionicama. Tako se gradi osjećaj zajedništva u timu, ujedno se mogu potvrditi dobre voditeljske vještine te prebroditi poteškoće i unaprijediti zajednički rad cijelog tima. Otvorena komunikacija među članovima tima predstavlja veliku važnost.

9.1.2. Doživljaj radionice od strane roditelja

Imala sam prilike pitati neke roditelje koji su polazili program „Rastimo zajedno“ da mi kažu kako im je bilo sudjelovati u radionici te svoje doživljaje. Većina roditelja su imali pozitivne reakcije. Jedan roditelj koji je završio program radionica s roditeljima „Rastimo zajedno“, govorio je kako je sigurniji u sebe nego ranije i u svoje postupke, te da je tolerantniji u nekim postupcima prema djetetu. Majka jednog djeteta je u početku bila skeptična i prije prve radionice je bila uvjerena da je to gubitak vremena. Kaže da se je promijenila mišljenje već nakon sat vremena provedenog na radionici i da se veselila svakom dolasku. Dok je jedna majka kaže: „Putem ovih radionica se roditelji educiraju u ranom razvoju djece, osnažuju u svojoj roditeljskoj ulozi, raspravljaju o roditeljskim vrijednostima stavovima, vježbaju, uče pogledati stvari iz kuta djeteta, vidjeti što je i zašto važno, a da im pritom nitko ne soli pamet.“ Razgovarajući s roditeljima uvidjela sam da su svi vrlo zadovoljni te su se složili da bi takvih radionica trebalo biti više.

Iskustva odgojitelja također su pozitivna. Kažu da su nakon edukacije više primjenjivale refleksiju i samorefleksiju. Znanja koja su stekla primjenjivale su u svakodnevnom radu ili ih još više produbile. Jedna odgojiteljica je kazala da je puno naučila o

komunikaciji, odnosno o suradnji s roditeljima, kolegicama, slušanju djeteta, o važnosti slanja JA – poruke prema djetetu. Negativna iskustva nisu navele, već su spomenule umor nakon posla, odnosno prije radionice.

9.2 PARENTS CENTRE

Organizacija za roditelje osnovana je 1952. godine sa sjedištem u Novom Zelandu. Ima 50 centara diljem zemlje. Roditeljima pruža podršku u svim fazama prenatalnog i postnatalnog razdoblja. Podrška se odnosi na porod, dojenje, razvoj djeteta, prehrani djeteta i slično. Uz podršku roditeljima se pruža i obrazovanje koje nudi pomoć u različitoj životnoj dobi i fazama njihove djece, dajući im znanje i vještine. Visoko obrazovani edukatori koji vode ta događanja stalno obogaćuju ponudu novim i atraktivnom sadržajima[5]

a) Program pod nazivom Conscious Parenting (Svjesno roditeljstvo)

Program se sastoji od šest modula. Na kraju svakog modula roditelji će moći razumjeti značenje „svjesnog roditeljstva“, prepoznati obilježja zdravih odnosa i imati razumijevanje o tome kako se to može primijeniti u svom životu, identificirati glavne potrebe svoje djece, razumjeti razliku između discipliniranja i kažnjavanja, razumjeti kako ljutnja i sukoba u obitelji može negativno utjecati na dječje ponašanje i prepoznati neke učinkovite strategije za upravljanje gnjeva, prepoznajte širok raspon strategije za jačanje obitelji te stvorite viziju i akcijski plan za budućnost.

b) Learning outcomes – Magic Moments (Ishodi učenja – Magični trenutak)

U ovome programu ishodi učenja nalaze se u tri modula. Na kraju svakog modula polaznici će moći prepoznati širok spektar pozitivnih i učinkovitih komunikacijskih tehnikama, razumjeti zašto je važno kako bi se djeci omogućilo da izraze svoje osjećaje te kako i zašto predškolska djeca izražavaju svoje osjećaje. Također razumjeti razliku između discipliniranja i kažnjavanja.

[5] https://translate.google.hr/translate?hl=hr&sl=en&u=http://www.parentscentre.org.nz/&prev=search

Događanja u zajednici su jedinstvena i dobro osmišljena, a nude životne vještine na zabavan način. Roditelji svih stilova života odlaze s ovakvih događanja (seminari, predavanja, radionice) inspirirani i oboružani novim strategijama koje mogu odmah primijeniti dolaskom kući. Časopis za roditelje još je jedna od aktivnosti namijenjena roditeljima. *Kiwiparent magazin* je Novozelandski vodeći magazin za roditelje već desetljećima sadržan sa puno savjeta, stvarnim životnim pričama i aktualnim temama.

Ovi programi namijenjeni su roditeljima koji mogu olakšati njihovu roditeljsku ulogu i podići razinu njihove pedagoške kompetencije a mogu biti potaknuti od strane vrtića. Ovaj program, a i slični programi, mogu značajno unaprijediti i jačati partnerske odnose obitelji i ustanove pružajući roditeljima osjećaj da se za njihove potrebe zaista brine i da se na njih nastoji primjereno i pravodobno odgovoriti.

10. ZAKLJUČAK

Obitelj je prva i temeljna odgojna institucija na čiji se rad nadovezuju ostale odgojne institucije. Obiteljski odgoj je kompliciran i ne može se previše precizno definirati i objasniti. To je jedan cjeloživotni proces čiji je smisao izuzetno bitan za razvoj čovjeka kao društvenog bića.

Roditeljstvo je najkompleksniji zadatak odraslog čovjeka. Na roditeljstvo se gleda kao na proces intelektualnih, emocionalnih i materijalnih prilagodbi koje omogućuju odraslima da postanu roditelji, ili drugim riječima, da zadovolje potrebe djeteta u tjelesnoj, emocionalnoj, intelektualnoj i socijalnoj razini.

Obitelj bi kod djece trebala razviti smisao za ljubav, međusobno komuniciranje, vladanje sobom. Dobar će roditelj biti djetetov uzor, osluškivat će njegove potrebe i stvarati uvijete da se te potrebe odgovarajuće zadovolje. Takav roditelj uživat će u napredovanju svog djeteta, tješiti ga i smirivati u teškim situacijama, neće mu se nadmetati, već će biti dostupan za interakciju kada god je to djetetu potrebno. Iako je roditeljstvo uvjetovano različitim čimbenicima, neposredno je da sigurnost i ljubav koju roditelji pružaju djetetu čine osnovu njegova psihičkog zdravlja i zadovoljstva.

LITERATURA

Bos, H.M.W., van Balen, F., i vam dem Boom, D.C. (2007) *Child Adjustment and Pareting in Planned Lesbien – Families*. American Journal of Orthopsychiatry, Vol. 77, No. 1, 38 – 48

Čudina – Obradović, B., Obradović i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji.* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga

Delač Hrupelj, J., Miljković, D. i Lugomer Armando, G. i suradnici (2000). *Lijepo je biti roditelj: priručnik za roditelje i djecu.* Zagreb: Creativa

Elkind, D. (1995). *Ties That Stress: The New Family Imbalance.* London: Harvard University Press

Fušer, S. i suradnici (2006) *„Za" i „O" jednoroditeljskim obiteljima*, Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET

Kordić – Vuković, V. (1998). *Postanite uspješan roditelj sretnog djeteta*. Zagreb: Akvamarine

Korać – Graovac A. (2015) *Brak i obitelj kao vrijednost u hrvatskom pravnom sustavu*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Lezbijska grupa Kontra, Iskorak – Centar za prava seksualnih i rodnih manjina (2011). Postupanje *u slučajevima zločina iz mržnje nad LGBT osobama*. Zagreb: Lazbijska grupa Kontra, Iskorak – Centar za prava seksualnih i rodnih manjina

Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor

Maleš, D. i Kušević, B. (2011). *Nova paradigma obiteljskog odgoja*. Zagreb: FF PRESS

Pečnik, N. i Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece.* Hrvatska: Ured UNICEF-a za Hrvatsku

Raboteg - Šarić, Z., Pećnik, N. i Josipović, V. (2003) *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži

Web odredišta:

http://www.udrugaroditeljakpk.hr/kutak-za-roditelje/97-roditeljstvo-u-najboljem-interesu-djeteta

(29.10.2015.)

http://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/odgojni-stilovi-roditeljstva/

(02.11.2015.)

http://www.plavi-telefon.hr/pdf/skola-za-uspjesnije-roditeljstvo.pdf (03.11.2015.)

http://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/odgojni-stilovi-roditeljstva/(03.11.2015.)

https://translate.google.hr/translate?hl=hr&sl=en&u=http://www.parentscentre.org.nz/&prev=search

(12. 3. 2016.)

http://blog.dnevnik.hr/pravnicimostar/2008/09/1625342274/druga-godinaobiteljsko-pravoseminarski-rad.html (15. 4. 2016.)

http://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon (15. 4. 2016.)

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Zovem se Martina Rabađija, rođena sam 25. rujna 1988. u Koprivnici. Živim u Kalinovcu gdje sam pohađala Osnovnu školu „Grgura Karlovčana“. Nakon što sam završila osnovnu školu pohađala sam srednju školu, smjer komercijalist u Đurđevcu. Tijekom cijele osnovne i srednje škole, trenirala sam rukomet i pjevala u zboru. Završetkom srednje škole zaposlila sam se te 2012. godine odlučila upisati Učiteljski fakultet, podružnica u Čakovcu, studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao izvanredni student.